

KIJKEN

K I J H

FRANK VAN DIJL

K E N

2020
Dijl's Uitgeverij
Rotterdam

VAN DEZELFDE AUTEUR

De Avonden forever

over het debuut van Gerard Reve – 2018

Van Steen

roman – 2019

Zeg, weet jij nog een leuke tent?

restaurantrecensies uit NRC Handelsblad – 2020

10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

Copyright © 2020 by Frank van Dijk

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

[facebook.com/frankvandijk](https://www.facebook.com/frankvandijk)

twitter.com/frankvandijk

Alle rechten voorbehouden

ISBN 9789464050462

WOORDEN

1.

Ik ben een man van het woord, ik ben een schrijver. Ik schrijf op wat ik zie en wat ik hoor, ik ben verslaggever. Op pad maak ik aantekeningen van wat ik zie en hoor in potlood, snelle krabbels op papier. Heb ik geen potlood en papier bij de hand, dan schrijf ik een notitie in telegramstijl in mijn telefoon. Achter de computer maak ik – hopelijk soepel lopende – zinnen die wat ik heb gezien, oproepen voor het geestes-oog van de lezer.

Wat is er, als de lezer mijn stukje later zou navertellen aan zijn vrouw, op zijn werk of in het café, over van het beeld dat ik heb gezien en in woorden vastgelegd?

Kan ikzelf me het oorspronkelijke beeld nog voor de geest halen? Ben ik er überhaupt in geslaagd om wat ik heb gezien juist weer te geven? Hoe het licht reflecteerde op de wand, hoe de man wegkeek bij een lastige vraag, hoe de ogen van de vrouw schitterden toen ik haar misschien iets te lang aankeek? Was de vaas die op tafel stond rood of blauw? Staken er tulpen in of rozen?

Schrijven is kijken, schrijven is verzamelen.

Wat doet een fotograaf anders dan dat?

De fotograaf legt wat hij ziet niet vast in woorden, maar in beelden. Kijken is zijn *raison d'être*, maar voor de schrijver, de verslaggever, de man van het woord, is dat, zoals hierboven vastgesteld, niet anders.

Een fotograaf kijkt en ziet. Hij kijkt per definitie om zich heen, hij ziet dus, eveneens per definitie, wat zich in zijn onmiddellijke nabijheid afspeelt. Hij ziet hoe het licht valt. Fotograferen is schrijven met licht, het woord is ontleend aan het Grieks: φῶς (*phōs*) licht, γράφειν (*graphein*): schrijven.

Een fotograaf fotografeert niet zozeer de objecten om zich heen, hij fotografeert hoe het licht op die objecten valt, hoe het licht als het ware die objecten betovert. Als het om levende objecten gaat, dragen die er nog het hunne aan bij.

2.

Neem een straat in Parijs, de rue de Sèvres in het zesde arrondissement, een diagonaal op de linkeroever, begin februari, laat in de middag. Het wegdek en de beide stoepen liggen in de schaduw, de puien aan de overkant blaken in het erlangs scherpende zonlicht. Op een uitspringende zijgevel is, ter hoogte van de eerste verdieping, in zwarte, witte en grijze mozaïektegeltjes een afbeelding van Chuck Berry aangebracht, zijn beroemde duckwalk uitvoerend. Het lijkt een onscherpe foto met een grof raster.

Als je erop googelt, vind je overal in Parijs soortgelijke mozaïeken: de Pink Panther, Popeye, Pacman. Ze worden toegeschreven aan Invader, een Franse straatartiest die net als de Engelse kunstenaar Banksy onbekend wil blijven. Hij noemt zich 'hacker van de openbare ruimte', sinds 1998 werkt hij over de hele wereld aan het project Space Invaders. In de rue des Sèvres haasten voorbijgangers zich langs het kunstwerk zonder er aandacht aan te besteden.

Neem een straat in Dover, de smalle East Cliff, waarvan de huizen aan de noordzijde met hun achterkant tegen de beroemde, ongenaakbare kliffen zijn geplakt. De straat kijkt in oostelijke richting uit op een viaduct, hoger dan de huizen, dat als een aorta vrachtauto's van de boot het land in pompt, daarachter nog meer en nog hogere kliffen. In de straat naderen een man, met wijde passen, breed geschouderd, de handen in de zakken, het haar opgeschoren, en een vrouw, het samengebonden haar over één schouder, met de rechterhand een buggy met kind over de dubbele gele strepen langs de stoep duwend, met de linker haar mobiel inspecterend. Ze zijn bijna ter hoogte van het uithangbord van de pub First and Last.

Of neem een begrafenisstoet van muzikanten met een grote trom voorop. Van schuin opzij zet de decemberzon het trommelvel in lichterlaaie, de muzikanten werpen eindeloze schaduwen. Of een muur en de schaduw van een kale boom die de zon ertegenaan smijt, een wirwar van takken die zich onscherp aftekent.

3.

Het zijn foto's die ik hierboven heb beschreven. Voor de eerste foto had ik 153 woorden nodig, het beschrijven van de tweede foto kostte 122 woorden. Ik had nog veel meer woorden aan elke foto kunnen besteden, ik had het aantal mensen dat erop staat kunnen tellen, het aantal auto's, het aantal huizen.

Ik had kunnen zeggen dat de truck met oplegger op het viaduct in Dover van Pickfords is, dat op het uithangbord van de pub een zeilschip staat. Van de begrafenisstoet had ik de meegevoerde instrumenten kunnen vermelden, dat zij aan de lijkwagen voorafgingen, dat daarvan de lichten ontstoken waren, dat de bomen kaal waren, dat het de uitvaart van Jules Deelder was, op de laatste dag van het jaar waarin hij 75 was geworden. Ik had nog meer plekken kunnen noemen waar je in Parijs Space Invaders kunt vinden.

Wat ik wil zeggen is: hoeveel woorden zijn er nodig om de lezer in staat te stellen de beschreven foto voor zich te zien? Kan het bestaan dat iemand de foto precies zo voor zich ziet als hij is gemaakt?

De foto met de schaduw van takken op een muur: hoe beschrijf je die dan? Wat zie je voor je bij het woord 'wirwar'?

Ik heb onvermeld gelaten of het kleuren- of zwart-witfoto's zijn. Zou het verschil maken als ik kleuren beschreef?

Ongetwijfeld kan elke lezer zich een straat voorstellen. Iemand die de rue die Sèvres kent, zal misschien voor zich zien hoe de zon op dat uur van de dag langs de gevels schuift. Maar ziet hij precies wat de fotograaf zag?

Ik denk niet dat dat mogelijk is.

Misschien als hij vlak naast de fotograaf stond op het moment dat die afdrukte, maar dan nog. Een foto maken is immers niet alleen het vastleggen van een object of een situatie, het is het vastleggen van een moment. Eén moment in de eeuwigheid van de kosmos, of hoe zeg je dat? A moment in time, een honderdste seconde. Geen schrijver kan tegen die snelheid op. Je legt natuurlijk ook niet een ding vast, stel je voor, of een mens, of een situatie: je legt de

afbeelding vast van wat je op dat ene moment in de tijd waarneemt.

Een seconde later heeft de wind het object iets bewogen, is iemand zich bewust geworden van de uitdrukking op zijn gezicht of is het licht weer een fractie anders.

4.

Is wat je waarneemt ook de waarheid? Nemen we wat we zien en horen waar of nemen we het vóór waar? Kunnen onze zintuigen ons bedriegen?

De oude Griek Epicurus (341-270 v.Chr.) meende dat voorwerpen voortdurend beelden naar de zintuigen stralen. Zien is dus ontvangen, je ziet wat naar je wordt uitgezonden. Hoe beoordeel je dat de beelden die je ontvangt overeenkomen met wat werkelijk is? Is de waarneming juist?

George Berkeley (1685-1753), tegelijkertijd filosoof en Anglicaans bisschop, ging een stap verder: bestaat iets als het niet wordt waargenomen? Maakt het omvallen van een boom in een verlaten bos geluid als er is niemand is om het te horen?

Als niemand het met het omvallen gepaard gaande lawaai hoort, zal er ook niemand zijn die het ziet. Het bos is immers verlaten. Maar bestaat het omvallen van die boom als zodanig dan wel? Bestáát die hele boom wel, al dan niet omvallend, en bestáát dat hele bos als er niemand in rondwandelt, niemand is die het ruisen van de wind hoort, het groen van de bladeren ziet, de aardse geur van vergane blaadjes op het mos ruikt, de bast van de boomstammen betast en voorzichtig boskruid proeft?

Berkeley dacht van niet – bovendien: wat wel wordt waargenomen, bestaat alleen in de waarneming, niet als stoffelijke werkelijkheid. Berkeley betoogde dat wat wordt waargenomen in de materiële wereld de taal van God is die wij moeten leren begrijpen. De zintuigen die waarnemen zijn de instrumenten van de menselijke geest en als je geest met een hoofdletter schrijft, weet je wel hoe laat het is.